

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL

OKTABR/ 10-SON, I-QISM

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google
Scholar

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, oktabr.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'aforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

LEARNING TRAJECTORIES OF INCLUSIVE LEARNERS IN AN INTENSIVE PEER-TO-PEER LEARNING ENVIRONMENT: POOL-TO-MAIN-TRACK TRANSITION AND PERSISTENCE	9
Ibrojimova Nodira	
DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RESURSLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	14
Aipova Iroda Ikramovna	

DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RESURSLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Aipova Iroda Ikramovna

Toshkent davlat texnika universiteti

Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti kafedrası mustaqil izlanuvchisi

E-mail: irodaaipova87@gmail.com

ORCID: 0009-0006-9951-351X

Annotatsiya. Maqolada don mahsulotlari korxonalarida moddiy, energetik, mehnat va asosiy vositalardan foydalanish samaradorligini baholash hamda uni takomillashtirish yo'llari tadqiq etilgan. Tadqiqot obyekti sifatida «Toshkentdonmahsulotlari» AJning 2016–2025-yillardagi ishlab chiqarish va moliyaviy-xo'jalik faoliyati ma'lumotlari olingan. Tadqiqotda material sig'imi va material qaytimi, energiya sig'imi va bir tonna mahsulotga energiya xarajati, fond qaytimi va fond sig'imi, shuningdek integral resurs sig'imi va resurs qaytimi ko'rsatkichlari tizimli ravishda tahlil qilingan. Resurslardan foydalanish samaradorligini kompleks baholash uchun moddiy, energiya, mehnat va fond sig'imi ko'rsatkichlarini umumlashtiruvchi agregat resurs sig'imi indeksiga asoslangan yondashuvdan foydalanilgan. Natijalar 2016–2020-yillarda ayrim resurs ko'rsatkichlarining yaxshilanganini, 2021–2024-yillarda esa ishlab chiqarish hajmining qisqarishi fonida resurslarning mahsulot birligiga to'g'ri keladigan yuklamasi keskin oshganini ko'rsatdi. Xususan, bir tonna mahsulotga energiya xarajati 2022-yildagi 26,6 ming so'mdan 2024-yilda 215,9 ming so'mgacha oshgan.

Kalit so'zlar: don mahsulotlari, resurs samaradorligi, material sig'imi, material qaytimi, energiya sig'imi, fond qaytimi, integral resurs sig'imi, agregat resurs sig'imi indeksi, ekonometrik model, chiziqli dasturlash, resurs tejamkorligi.

Аннотация. В статье исследованы вопросы оценки эффективности использования материальных, энергетических, трудовых ресурсов и основных средств на предприятиях по производству зерновой продукции, а также направления её совершенствования. Объектом исследования выступили данные производственной и финансово-хозяйственной деятельности АО «Toshkentdonmahsulotlari» за 2016–2025 годы. В исследовании системно проанализированы показатели материалоемкости и материалоемкости, энергоёмкости и энергетических затрат на одну тонну продукции, фондоотдачи и фондоёмкости, а также интегральной ресурсоемкости и ресурсоемкости. Для комплексной оценки эффективности использования ресурсов применён подход, основанный на агрегированном индексе ресурсоемкости, обобщающем показатели материалоемкости, энергоёмкости, трудоёмкости и фондоёмкости. Результаты показали улучшение отдельных ресурсных показателей в 2016–2020 годах, тогда как в 2021–2024 годах на фоне сокращения объёмов производства нагрузка ресурсов в расчёте на единицу продукции существенно увеличилась. В частности, затраты на энергию в расчёте на одну тонну продукции выросли с 26,6 тыс. сумов в 2022 году до 215,9 тыс. сумов в 2024 году.

Ключевые слова: зерновая продукция, ресурсоэффективность, материалоемкость, материалоемкость, энергоёмкость, фондоотдача, интегральная ресурсоемкость, агрегированный индекс ресурсоемкости, ekonometricheskaya model, lineynoe programirovaniye, resursosberezheniye.

Abstract. The article examines the efficiency of using material, energy, labor resources, and fixed assets in grain-processing enterprises, as well as ways to improve their utilization. The research is based on data from the production and financial-economic activities of Toshkentdonmahsulotlari JSC for 2016–2025. The study systematically analyzes material intensity and material return, energy intensity and energy costs per ton of output, return on fixed assets and fixed-asset intensity, as well as integrated resource intensity and resource return indicators. To comprehensively assess resource-use efficiency, an approach based on an aggregate resource intensity index was applied, integrating indicators of material, energy, labor, and fixed-asset intensity. The results show improvements in several resource indicators during 2016–2020, while in 2021–2024 the resource burden per unit of output increased substantially amid a decline in production volume. In particular, energy costs per ton of output increased from UZS 26.6 thousand in 2022 to UZS 215.9 thousand in 2024.

Keywords: grain products, resource efficiency, material intensity, material return, energy intensity, return on fixed assets, integrated resource intensity, aggregate resource intensity index, ekonometrik model, linear programming, resource conservation.

KIRISH

Resurslardan oqilona foydalanish zamonaviy sanoat korxonalarining iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ishlab chiqarish hajmining o'sishi har doim ham samaradorlikning oshishini anglatmaydi. Resurs sarfining mutlaq miqdori kamaygan taqdirda ham, agar ishlab chiqarish hajmi undan tezroq qisqarsa, mahsulot birligiga to'g'ri keladigan xarajat ortishi mumkin. Shu sababli resurs samaradorligini baholashda xarajatlarning mutlaq miqdori bilan bir qatorda ularning natijaviy ko'rsatkichga nisbati, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi va moliyaviy natija bilan bog'liqligi ham hisobga olinishi lozim. Donni qayta ishlash korxonalarida mazkur masala alohida ahamiyatga ega. Tegirmon, elevator, ombor va boshqa texnologik uskunalarning ishlashi energiya, xom ashyo va asosiy vositalar bilan bog'liq xarajatlarni yuzaga keltiradi. Ishlab chiqarish hajmi kamaygan sharoitda ayrim energiya, amortizatsiya va mehnat xarajatlari qisqa muddatda mutanosib ravishda kamaymaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Resurslardan foydalanish samaradorligini o'lchash masalasi iqtisodiy samaradorlik nazariyasining muhim yo'nalishlaridan biridir. Farrell [1] ishlab chiqarish samaradorligini mavjud resurslar yordamida maksimal natijaga erishish nuqtayi nazaridan baholash yondashuvini shakllantirgan. Ushbu yondashuv keyinchalik ishlab chiqarish chegarasi va samaradorlikni o'lchash bo'yicha ko'plab empirik tadqiqotlarning metodologik asosiga aylandi.

Kobb–Duglas ishlab chiqarish funksiyasi [2] ishlab chiqarish natijasining asosiy omillarga bog'liqligini miqdoriy baholash imkonini beradi. Mazkur model resurslar hajmi va ishlab chiqarish natijasi o'rtasidagi elastikliklarni aniqlash, shuningdek miqyos samarasi mavjudligini baholash uchun qulaydir.

Coelli va hammualliflar [3] ishlab chiqarish samaradorligi va unumdorligini parametrik hamda noparametrik usullar orqali baholash masalalarini tizimlashtirgan. Ushbu yondashuvlar resurslardan foydalanish samaradorligini oddiy nisbatlar bilan cheklanmasdan, ko'p omilli modellar orqali tahlil qilish imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning axborot bazasini «Toshkentdonmahsulotlari» AJning 2016–2025 yillardagi moliyaviy hisobotlari, ishlab chiqarish ko'rsatkichlari, resurs sarfi bo'yicha ma'lumotlari va tadqiqot natijalarining amaliyotga joriy etilganligini tasdiqlovchi materiallar tashkil etadi.

Tadqiqotda qiyosiy tahlil, dinamik qatorlar tahlili, koeffitsiyentlar usuli, guruhlash, umumlashtirish, iqtisodiy-statistik tahlil, Kobb–Duglas ishlab chiqarish funksiyasi, omilli regressiya, chiziqli dasturlash, ssenariy va sezgirlik tahlili usullaridan foydalanildi.

Material sig'imi quyidagicha hisoblanadi: $M_s = M/N$. Bu yerda M — moddiy xarajatlar, N — sof tushum. Material qaytimi $M_q = N/M$ ko'rinishida aniqlanadi. Material xarajatlarning tannarxdagi ulushi $M_d = M/S \times 100$ foiz orqali hisoblanadi.

Energiya samaradorligi

$$E_s = E/N \times 1000, E_d = E/S \times 100 \text{ foiz va } E_t = E/Q$$

formulalari bilan baholanadi.

Bu yerda

E — energiya xarajatlari,

S — tannarx,

Q — mahsulot hajmi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ishlab chiqarish va moliyaviy natijalar dinamikasi

Korxonaning resurs samaradorligini to'g'ri baholash uchun avvalo ishlab chiqarish va moliyaviy natijalarning o'zgarish yo'nalishini aniqlash zarur. Quyidagi jadval 2016–2025-yillarda ishlab chiqarish hajmi va sof tushum o'rtasidagi nomutanosiblikni ko'rsatadi (1-jadval).

1-jadval.

«Toshkentdonmahsulotlari» AJda ishlab chiqarish va moliyaviy natijalar dinamikasi, 2016–2025 yy.

Yil	Ishlab chiqarish, ming t	Sof tushum, mln so'm	Tannarx, mln so'm	Yalpi foyda, mln so'm	Yalpi foyda rent., %
2016	197,2	120 205,5	105 799,6	14 405,9	12,0
2017	206,5	145 855,9	127 877,5	17 978,4	12,3
2018	194,9	180 428,2	156 241,2	24 187,0	13,4
2019	157,5	245 717,2	211 859,6	33 857,6	13,8
2020	187,2	330 526,2	273 814,0	56 712,3	17,2
2021	216,0	391 095,1	354 303,6	36 791,5	9,4
2022	207,1	637 471,1	572 550,0	64 921,1	10,2
2023	87,1	480 869,0	448 754,7	32 114,2	6,7
2024	26,4	124 487,6	105 814,4	18 673,1	15,0
2025	—	160 470,7	107 321,3	53 149,4	33,1

Manba ma'lumotlari asosida 2016–2022-yillarda sof tushum 120 205,5 mln so'mdan 637 471,1 mln so'mgacha oshgan, ya'ni 5,3 baravar ko'paygan. Ishlab chiqarish hajmi esa ushbu davrda 197,2–216,0 ming tonna oralig'ida bo'lgan. Bu davrda tushum o'sishi nafaqat fizik hajm, balki mahsulot va xizmatlar qiymatining o'zgarishi bilan ham bog'liq bo'lgan.

2023-yildan vaziyat tubdan o'zgargan. Ishlab chiqarish 87,1 ming tonnagacha, 2024-yilda esa 26,4 ming tonnagacha tushgan. 2024-yilgi ishlab chiqarish 2022-yilga nisbatan qariyb 7,8 baravar kam. Shu bilan birga sof tushum 124 487,6 mln so'mgacha kamaygan. 2025-yilda sof tushum 160 470,7 mln so'mga ko'tarilgan bo'lsa-da, ushbu o'sishni o'z ishlab chiqarishining tiklanishi sifatida talqin qilish mumkin emas. Manba ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda korxonaning o'z ishlab chiqarishi amalga oshirilmagan va tushum asosan daval xomashyosini qayta ishlash xizmatlari bilan bog'liq bo'lgan. Moliyaviy natijalardagi muhim o'zgarish davr xarajatlari bilan bog'liq. 2016-yilda davr xarajatlari 11 561,1 mln so'm yoki tushumning 9,6 foizini tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda 163 131,3 mln so'mga yoki tushumning 131,0 foiziga yetgan. Bu holat ishlab chiqarish hajmi qisqarganda shartli-doimiy xarajatlarning kichraygan tushumga nisbatan haddan tashqari katta yuk bo'lib qolganini ko'rsatadi. 2025-yilda yalpi foyda rentabelligi 33,1 foizga yetgani ham ehtiyotkor talqinni talab qiladi. Chunki bu ko'rsatkich korxonaning avvalgi yillardagi to'liq ishlab chiqarish modeli bilan bevosita taqqoslanmaydi. Shu sababli resurs samaradorligi bo'yicha xulosa chiqarishda yalpi marjani alohida emas, ishlab chiqarish hajmi, resurs sarfi va biznes-model bilan birgalikda baholash lozim.

2. Moddiy resurslardan foydalanish samaradorligi

Moddiy xarajatlar donni qayta ishlash korxonalari tannarxning asosiy qismini tashkil etadi. Shu sababli material sig'imi va material qaytimi resurs samaradorligining bazaviy ko'rsatkichlari hisoblanadi (2-jadval).

2-jadval.

Moddiy resurslardan foydalanish ko'rsatkichlari, 2016–2025 yy.

Yil	Moddiy xarajatlar, mln so'm	Material sig'imi	Material qaytimi	1 t mahsulotga moddiy xarajat, mln so'm
2016	93 799,6	0,780	1,282	0,476
2017	115 577,7	0,792	1,262	0,560
2018	137 215,0	0,760	1,315	0,704
2019	183 323,2	0,746	1,340	1,164
2020	232 330,6	0,703	1,423	1,241
2021	310 991,7	0,795	1,258	1,440
2022	522 354,9	0,819	1,220	2,522
2023	408 699,9	0,850	1,177	4,690
2024	73 112,7	0,587	1,703	2,765
2025	73 882,5	0,460	2,172	—

2016–2020-yillarda material sig'imi 0,780 dan 0,703 gacha pasaygan, ya'ni bir so'mlik tushumga to'g'ri

keladigan moddiy resurs sarfi qisqargan. Shu davrda material qaytimi 1,282 dan 1,423 gacha oshgan. Bu davrni materiallardan foydalanish samaradorligi nuqtayi nazaridan ijobiy bosqich sifatida baholash mumkin.

2021–2023-yillarda teskari jarayon kuzatilgan. Material sig'imi 0,795 dan 0,850 gacha oshib, 2023-yilda davr bo'yicha yuqori nuqtaga yetgan; material qaytimi esa 1,177 gacha pasaygan. Eng keskin o'zgarish bir tonna mahsulotga moddiy xarajatlarda ko'rinadi: 2022-yilda 2,522 mln so'm bo'lgan ko'rsatkich 2023-yilda 4,690 mln so'mga yetgan.

2024-yilda material sig'imining 0,587 gacha pasayishi ijobiy ko'rinishi mumkin, biroq bu yil ishlab chiqarish atigi 26,4 ming tonna bo'lgan. Shuning uchun ko'rsatkichning pasayishi material xarajatlarining 73 112,7 mln so'mgacha qisqarishi bilan bog'liq bo'lib, u ishlab chiqarish quvvatidan samarali foydalanish tiklanganini anglatmaydi.

2025-yilda material qaytimi 2,172 ga yetgan, ammo o'z ishlab chiqarishi bo'lmagani sababli bir tonna mahsulot bo'yicha ko'rsatkichni hisoblashning iqtisodiy mazmuni cheklangan. Demak, material samaradorligi tahlilida fizik ishlab chiqarish va korxonaning qayta ishlash xizmatlari o'rtasidagi farq albatta hisobga olinishi kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Birinchidan, don mahsulotlari korxonalarida resurslardan foydalanish samaradorligini baholashda resurs sarfining mutlaq qiymatini emas, balki uning ishlab chiqarish hajmi va moliyaviy natijaga nisbati bilan birgalikdagi holatini hisobga olish zarur. Ikkinchidan, «Toshkentdonmahsulotlari» AJ misolida 2016–2020-yillarda material va integral resurs samaradorligining yaxshilanganligi, 2021–2024 yillarda esa ishlab chiqarish hajmining qisqarishi bilan resurs yuklamasining oshgani aniqlandi. Uchinchidan, energiya samaradorligi asosiy muammoli yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bir tonna mahsulotga energiya xarajati 2022-yildagi 26,6 ming so'mdan 2024-yilda 215,9 ming so'mgacha oshgan. Shuning uchun energiya monitoringi va normalashtirishni texnologik jarayonlar kesimida joriy etish zarur.

Tadqiqot yakunlari, 2026–2030-yillar prognozi ishlab chiqarishni tiklash, energiya xarajatlarini kamaytirish va davr xarajatlarini normalashtirish birgalikda amalga oshirilganda 2030-yilga kelib sotuv rentabelligini 3,4 foizgacha olib chiqish imkoniyati mavjudligini ko'rsatadi. Shu sababli resurs samaradorligi siyosati alohida xarajatlarni qisqartirish dasturi emas, balki ishlab chiqarish quvvatlarini tiklash va resurslarni boshqarishning yagona tizimi sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- Farrell M.J. The Measurement of Productive Efficiency // Journal of the Royal Statistical Society. Series A. – 1957. – Vol. 120, No. 3. – P. 253–290.
- Cobb C.W., Douglas P.H. A Theory of Production // American Economic Review. – 1928. – Vol. 18, No. 1. – P. 139–165.
- Coelli T.J., Rao D.S.P., O'Donnell C.J., Battese G.E. An Introduction to Efficiency and Productivity Analysis. – 2nd ed. – New York: Springer, 2005.
- Porter M.E., van der Linde C. Toward a New Conception of the Environment-Competitiveness Relationship // Journal of Economic Perspectives. – 1995. – Vol. 9, No. 4. – P. 97–118.
- OECD. Sustainable Manufacturing and Eco-Innovation: Framework, Practices and Measurement. – Paris: OECD Publishing.
- United Nations Industrial Development Organization. Resource Efficient and Cleaner Production: A Practical Guide for Policy Makers and Industry. – Vienna: UNIDO.
- Aipova I.I. Don mahsulotlari korxonalarida resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish mexanizmlarini takomillashtirish: dissertatsiya materiallari. – Toshkent, 2026.
- «Toshkentdonmahsulotlari» AJning 2016–2025-yillar moliyaviy hisobotlari.
- «Toshkentdonmahsulotlari» AJning 2016–2025-yillar ishlab chiqarish va resurslardan foydalanish ma'lumotlari.
- «Toshkentdonmahsulotlari» AJning 2026-yil 22-apreldagi 500-sonli ma'lumotnomasi.
- Abdivaliyev, S., Mutalov, S., Baymanova, M., Ubaydullayeva, G., & Aipova, I. (2026). EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARINING DOLZARBLIGI. *MUHANDISLIK VA IQTISODIYOT*, 4(1).
- Mutalov Sultonbek, Ismatova Diyora. (2026). "IMPROVING GREEN ACCOUNTING AND AUDITING IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT". Asian Journal of Multidisciplinary Research. <https://doi.org/10.5281/zenodo.20414535>
- Ismatova Diyora, Mutalov Sultonbek,. (2026). "THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON ECONOMIC GROWTH: AN ECONOMETRIC ANALYSIS OF UZBEKISTAN". Asian Journal of Multidisciplinary Research. <https://doi.org/10.5281/zenodo.20414712>
- Abdivaliyev, S., Mutalov, S., Baymanova, M., Ubaydullayeva, G., & Aipova, I. (2026). TASHQI SAVDODA EKSPORTNING MAKROIQTISODIY AHAMIYATI. *GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT*, 4(1). <https://doi.org/10.5281/zenodo.18268053>

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100